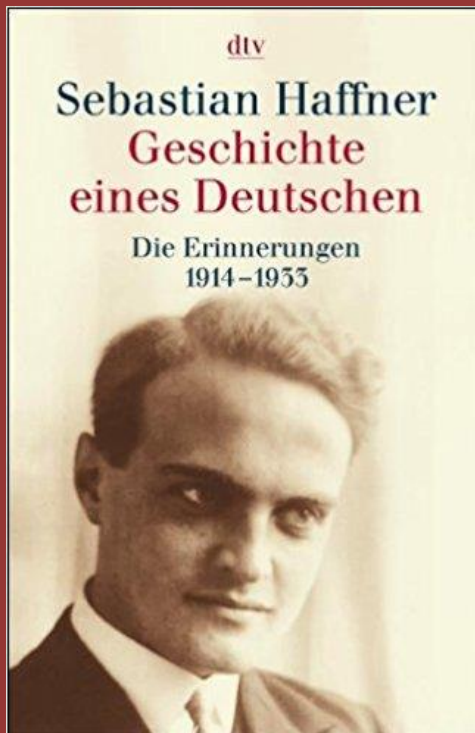

2018 on kulunut 80 vuotta Natsi-Saksan kristalliyöstä, kuten vuoden 1938 marraskuun 10. päivän vastaista yötä kutsutaan.

Ja 85 vuotta on kulunut vuoden 1933 toukokuun 10. päivästä, jolloin Berliinissä ja myöhemmin muuallakin poltettiin kirjoja – Mainzissa 23. kesäkuuta. Mitä poliittis-kirjallinen kabaree pystyi kaikesta huolimatta olemaan kansallissosialistisen diktatuurin vuosina, kuvasi Sebastian Haffner postuumisti ilmeistyneissä muistelmissaan: *Geschichte eines Deutschen* (Erään saksalaisen tarina):

Meidät saattaa epäilemättä huonoon valoon se, että me emme pystyneet käsittelemään kuolemanpelon ja täydellisen voimattomuuden kokemusta paremmin kuin – niin hyvin kuin voimme – olla välittämättä siitä ja antamalla olla häiritsemättä meitä huveissamme. Luulen, että nuoripari sadan vuoden takaa olisi saanut siitä enemmän irti – vaikkapa vain rakkautta hehkuva yö, maustettuna vaaralla ja hylätyllä ololla. Me emme tajunneet tehdä siitä mitään erityistä ja menimme siis kabareehen, sillä kukaan ei estänyt meitä tekemästä niin: ensinnäkin, koska olisimme tehneet niin joka tapauksessa, toiseksi, jotta ajattelisimme epämiellyttävää tilannetta mahdollisimman vähän. Tämä saattaa antaa kylmäkiskoisen ja huimapäisen vaikutelman, mutta se on varmaan kuitenkin merkki tietystä tunteettomuudesta ja osoittaa, että me, vaikka myös vain kärsien, emme ymmärtäneet

tilannetta täysin. Kyseessä on, jos minulle annetaan lupa yleistää tällä tavalla, ylipäättään Saksan uusien tapahtumien pelottava piirre, että sen teoilta puuttuvat tekijät, sen aiheuttamilta kärsimyksiltä marttyyrit, että kaikki tapahtuu tavallaan puolinukuksissa, ohuella, vähäpätöisellä tunnesubstanssilla objektiivisten kauheuksien takana; että murhia tehdään pikkupoikien jekkuja muistuttavasta tunnelmasta, että itsensä nöyryyttäminen ja moraalinen kuolema hyväksytään kuin pieni häiritsevä välikohtaus, ja jopa fyysisen kidutuskuoleman merkitys on suurin piirtein huonoa onnea.

Meidän välinpitämättömyytemme palkittiin sinä päivänä liiankin hyvin, sillä sattuma vei meidät suoraan Katakomben, ja se oli sen illan toinen merkittävä kokemus. Me tulimme Saksan ainoaan julkiseen paikkaan, jossa tehtiin eräänlaista vastarintaa – rohkeasti, vitsikkäästi ja tyylikkäästi. Aamupäivällä olin kokenut, että Preussin kamarioikeus ja sen monen sadan vuoden pituinen perinne romahti häpeällisesti natsien edessä. Illalla koin, miten kourallinen berliiniläisiä kabareenäyttelijöitä ilman minkäänlaisia perinteitä pelasti kunnian loistavasti ja viehkeästi. Kamarioikeus oli kaatunut. Katakombe oli pystyssä.

Mies, jonka lippua näyttelijät kantoivat voiton merkiksi – sillä kaikenlainen varmuus ja suoraselkäisyys tapolla uhkailevan ylivoiman edessä on eräänlainen voitto – oli Werner Finck, ja tällä pienellä kabareeisännällä on epäilemättä paikkansa kolmannen valtakunnan historiassa – yksi harvoista kunniapaikoista, joita sillä on annettavana. Hän ei näyttänyt sankarilta, ja kun hänestä tuli lopuksi melkein yksi, niin hänestä tuli sellainen vastoin tahtoaan. Ei vallankumouksellinen näyttelijä, ei ivallinen piikittelijä, ei Daavid lingon kanssa. Hänen sisäinen olemuksensa oli harmiton ja hyväntahtoinen. Hänen vitsikkyytensä oli lempeää, tanssahtelevaa ja leijuvaa; hänen pääkeinonsa kaksoismerkitys ja sanaleikki, jossa hän kehittyi vähitellen virtuoosimaiseksi. Hän oli kehittänyt sen, mitä kutsuttiin ”kätkeyksi huipentumaksi” – ja hänen olikin parasta enemmän kuin koskaan kätkeä huipentumansa. Mutta näkemystään hän ei kätkenyt.

Hän oli harmittomuuden ja hyväntahtoisuuden ilmentymä maassa, jossa juuri nämä ominaisuudet olivat tuhoamislistalla. Ja tässä harmittomuudessa ja hyväntahtoisuudessa oli ”kätkeä huipentumana” todellinen, lannistumaton rohkeus. Hän uskalsi puhua natsien todellisuudesta – keskellä Saksaa. Hänen esiintymisissään puhuttiin keskitysleireistä, kotietsinnöistä, yleisestä pelosta, yleisestä valheesta; hänen ivailuissaan siitä oli jotakin sanomattoman hiljaista, kaihoisaa ja surullista; ja epätavallista lohdutusvoimaa.

Tämä 31. maaliskuuta 1933 oli ehkä hänen parhain iltansa. Talo oli täynnä ihmisiä, jotka seuraavana päivänä tuijottivat ikään kuin avoimeen kuiluun. Finck sai heidät nauramaan kuin en koskaan aikaisemmin ollut kuullut yleisön nauravan. Se oli pateettista naurua, uutta uhmakasta naurua, joka jätti turtumisen ja epätoivon jälkeensä, ja vaara auttoi ruokkimaan tätä naurua. Eikö ollutkin ihme, että SA ei ollut jo paikalla pidättämässä koko taloa? Olisimme todennäköisesti jatkaneet naurua sinä iltana vielä poliisiautossa. Meidät oli uskomattomalla tavalla nostettu vaaran ja pelon yläpuolelle.

